

Keelefoorumil kõneldule mõeldes

Aime Vettik

Õiguskeele toimetaja

Eesti keel on Euroopa Liidu ametlik keel. Põhiseaduse preambulisse lisatud sätte kohaselt tagab Eesti riik eesti keele säilimise läbi aegade. Õiguskindlust lisab ka uus keeleseadus, mis jõustus 1. juulil 2011.

Keele säilimise ja kaitse plaanipäraseks elluviimiseks on koostatud eesti keele arendamise strateegia, mille järgimise üle teeb seiret Eesti keelenõukogu.

Strateegia kohaselt tuleb juhtida eesti kirjakeele arengut üld- ja oskuskeeles, nimekorralduses, kuid ka nt keeletehnoloogilise toe loomisel ning piirkondlike erikujude kaitsel. Erilise tähelepanu all on kõrg-, üld- ja kutseharidussüsteemis toimuv ning eesti ja teiste keelte suhete korraldamine.

29. septembril 2011 korraldas keelenõukogu Teaduste Akadeemia saalis foorumi, et anda ülevaade „Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010“ elluviimisest.¹ Põhjaliku ülevaate strateegia lõppseirest tegi keelenõukogu esimees Birute Klaas-Lang. Teemakohase kommentaariga esines Soome Kodumaa Keelte Uurimiskeskuse juhataja Pirkko Nuolijärvi, tõmmates võrdlusjooni Soome ja Eesti keelestrateegide tegevuse vahel. Tõdeti probleemide samalaadsust.

Üldiselt loeti keelenõukogu tegevus keelestrateegia realiseerimisel lõppenud seitseaastakul kordaläinuks. Edasi jätkub töö juba uue, aastateks 2011–2017 koostatud arengukava alusel.

Üldkeelekorralduse ülesannete täitmist on soodustanud pika töökogemusega keskse palgalise struktuuriüksuse (2008.aastast Eesti Keele Instituudi keelekorraldusosakond) olemasolu, uue organi (keelehoolduskeskus Tartus) loomine ja viimaste aastate stabiilne rahastus. Ilmunud on mitmeid vajalikke keelekorraldusallikaid, sh õigekeelsussõnaraamat.

Oskuskeelekorralduse areng on olnud kiire ja tõhus tänu riiklikule programmile. Loodud on vastav struktuuriüksus (Eesti Keele Instituudi terminoloogiaosakond) ja aktiveerunud Eesti Terminoloogia Ühing. Arendamisel on eurokeele ja ELi terminoloogia hooldamise süsteem. Soovida tuleb vaid, et nimetatud süsteemid tihedamat koostööd teeksid.

Mis kõneldust kõlama jäi?

Suureks ohuks eesti keelele peetakse globaliseerumisega kaasas käivat survet minna üle inglise keelele. Selle surve all on eriti meie ülikooliõpe. On inimesi, kes arvavad, et ülikool peakski olema ingliskeelne – see olevat aja nõue. Ei tajuta, millise ohu see väikekeelele kaasa toob. Seepärast oli hea kuulata akadeemik Urmas Varblase esinemist, kes kirjeldas eestikeelse

¹ Vt Eesti keelenõukogu. Eesti keele arendamise strateegia 2004 –2010 elluviimine. Tartu 2011.

majandusterminoloogia korrastamise käiku Tartu Ülikoolis. Nõukogude võimu aastatel puudus eestikeelne välismajandusterminoloogia. See tuli kiiresti luua. Euroopa eksperdid soovitasid võtta kasutusele inglise keel, sest nii edeneksid asjad kiiremini ja hoiaks kokku raha. Tartu teadlased otsustasid ujuda vastuvoolu: rajada oma eestikeelne majandussõnavara. Kaotati küll aega, kuid see-eest on nüüd, kümme aastat hiljem, võimalik rahvale selgelt ja lihtsalt, puhtas emakeeles rääkida ja kirjutada, mis majanduses toimub. Samasugust suhtumist ootaks teisteski teadusharudes, sest keele mandumine algab just oskussõnavara ja väljendusviiside ahenemisest. Urmas Varblase arvates tuleks kõikides Eesti kõrgkoolides kehtestada eestikeelne õpe, sh magistrikraadi kaitsmine. Alles teaduse tipud saaksid endale lubada ingliskeelset doktoritööd, sest sel viisil tagataks asjatundliku rahvusvahelise hinnangu saamine. Samas tuleks ka doktoritööd adekvaatse emakeelse kokkuvõtte kaudu laiemale lugejaskonnale tutvustada. Selle põhimõttega tuleks liituda kõikidel, kes teadusega tegelevad.

Urmas Varblase esinemist kuulates tulid meelde möödunud sajandi kahekümnendad-kolmekümnendad aastad. Eesti oli siis just iseseisvaks saanud, keel aga veel piiratud väljendusvõimega, talupoeglikult kohmakas. Riik muutis Tartu Ülikooli eestikeelseks, tekitades sellega vajaduse luua emakeelne teadussõnavara, mis läks läbi loengutelt otse üliõpilaste keeletarvitusse. Oli terminoloogiakomisjonide hiilgeaeg. Paarikümne aasta jooksul loodi arvestatav terminoloogia kõikvõimalikel erialadel. Terminoloogiätöid koordineeris siis üksainus mees – Johannes Voldemar Veski.

Üldkeel aga tegi Johannes Aaviku eestvõttel läbi keeleuuenduskuuri, s.o protsessi, mille sarnast pole ühegi keele arengus varem ega hiljem ette tulnud. See kõik sai toimuda üldrahvaliku keelelevuse taustal. Eesti keel muutus väljendusrikkaks, täpseks ja nõtkeks instrumendiks nii teadlase kui ka poeedi jaoks.

Tundub, et oleme jõudnud keele arenguspiraalil esimese vabariigi algusega võrreldavasse olukorda. See tähendab, et: viimane aeg on hakata keeleloomega aktiivselt tegelema. Et üldsus on muutusteks valmis, seda tõestas kas või presidendi algatatud sõnaloomekonkurss Sõnaus. Üldsuse elavale huvile toetudes võib valla päästa uue keeleuuenduse ja -korralduse. Peale asjaga tegelevate asutuste, komisjonide jms saab Interneti piiramatuid võimalusi kasutades kaasata keeleloomesse kogu rahva.